

Szent Péter esernyője

Legyen első szavunk az örömé: a »Szent Péter esernyője«, a magyar és a csehszlovák nép felnötte éretit filmművészetének kézfogása. Nem ünnepélyes protokolltalálkozás vagy páros üzlet — mint a magyar—francia koprodukció, hanem célszerű társulás: a mindkét szerződ félhez közelálló feladat közös erőfeszítéseket kívánó megoldása.

De a választás mint sikerlehetőség is előnyös volt.

Mikszáth Kálmán regénytémájával — ha filmre írják, ha televízióra, ha rádiójátékot készítenek belőle, ha anekdotaként mondják el — mehez kudarcot vallani: a sikerre szinte fogadni lehet. A »mennyből« szállott» esernyő története nem tartozik ugyan az író legfajsúlyosabb művei közé — de meseszövése olyan érdekes s annyi ironikus kedély, adomázó kedvesség és romantikus báj van benne, hogy sikere a hajdani »népkönyvek« hatásával vetekszik.

A Szent Péter esernyője csak szerencsét hozhat a glogovai papra és átdolgozóira egyaránt.

Még akkor is, ha a film írója nem költő, de jó szakember; ha műfordítás — vagyis az egyéni imitációt és képzeletet kívánó újjáteremtés — helyett csak szakszerű, nyers fordításra vállalkozik.

Apáthy Imre és Bán Frigyes forgatókönyve ilyen gondos, megbízható, jeles munka.

A szerzők egyik fő törekvése: a tárgyhi hűség. Szinte látjuk, ahogy a regény fölé hajolnak a meghányják-vetik, mit kell és mit lehet, mit érdemes, és mit tilos a papírról a vászorra vinniük? Hol vannak az alkalmak és hol végződnek a lehetőségek körei? Mennyi cukrot kell az anyagba keverni, hogy sziruppá ne sűrűsödjék, s mennyi ecetet, hogy ne savanyodjék meg? A Gregorics-örökösök marakodása, az árverezés kitérő lehetősége a társadalomkritikai pengeélek villogtatására. Az ernyőeréklye tisztelete, a glogovai parasztság babonájárványa — csupa magneses erő a humor felé. Bélyi Veronka és Wibra Gyuri találkozása, a bokros lovak megfélemezése, a nap-

fényes kocsit, a mezei gyűrűkérés — szinte szölongatja a magánélet idilljében fészkelő mikszáthi romantikát. És így tovább, a legapróbb részletekig... Minden az eredeti mű érdekét szolgálja, s minden a helyén van ebben a filmváltozatban. Kivéve talán a túlexponált álomjelenetet. Wibra Gyuri álma olyan mély érzelmeket árul el a lány iránt, hogy későbbi vallomása — az örökség reménye nélkül eszébe sem jutna megházasodni — hihetetlennek tűnik fel. Pedig Mikszáth igen fontos mondanivalót bízott erre a fordulatra: az ember csak akkor tud szeretni, amikor önzés és érdek nem zavarja.

De Apáthyék forgatókönyvét, ettől a félresiklástól eltekintve, hűségesebben mondhatjuk. Legalábbis a hűség első szótári jelentése szerint. Nemcsak a regény tényanyagát, főbenjáró mozzanatait fordítják le híven a film formanyelvére, hanem a rájuk jellemző indulati-érzelmi-hangulati tartalmakat is. Néha úgy tűnik fel, mintha előbb megrajzolnák egy-egy jelenet alkotóelemeinek koordinátáját és művek e szabályos mérték szerint lenne mikszáthian szokimondó vagy sejtető, jandallító vagy kacagató. Még eredeti — s tegyük hozzá: jórészt sikerült — ötleteiknek is mintha a szabálytisztelet állítaná ki a belépőt.

Persze, az ilyesfajta — a ragaszkodással színonim jelentésű — hűség sem kis érdem. Főleg, ha kellő szakértelemmel és műfajérzékkel társul. Ahhoz mindenestre elég, hogy csorbítatlan képet kapjunk a regényről, kínos meglepetések ne érjenek — sőt néhány emlékezetes epizódban is legyen részünk. Példárá az öreg Múncz színéváltozása, amint a nép legendaköltő képzeletében egyre biblikusabb alakzatokat ölt, s végül a glóriáját is megemeli; a bábászéki vacsora jovialis légtörében kivirágzó szerelmi idill; vagy Bélyi Veronka szökése...

A művészi hűségnek van azonban egy másik, burkoltabb és indirektebb jelentése is.

Az átdolgozás akkor igazán hű, ha

— bizonyos tekintetben — hűtlen is, akkor szófogadó, ha — okkal-móddal — rakoncátlan is; ha éppen: az eredeti mű mélyebb indulati tartalma érdekében, el is rugaszkodik tőle. S ezt az elrugaszkodást nem »szakszerű megfontolások« alapján — mintegy a szerző engedélyét kérve — kockáztatja meg, hanem belső ösztönből, elemi pajkosságból, mámoros ihletből. Mikszáth könyvei szívárványlóan romantikus és játékosan szellemes írások. De vajon elegendő-e, ha a mikszáthi szívárvány színeit szétszedjük, s külön-külön a filmszalagra ragasztjuk? Vagy ha felnőtt fejjel, komoly arccal játszunk a mikszáthi játékszerekkel? Ahoz, hogy a szívárvány szép látványát és a játék illúzióját megteremtjük, újólag és belsőleg — mint a magunkét — kell átélnünk az eredeti mű ihlető izgalmait, s ezeket a villamos áramokat kell mintegy átvezetnünk az idegen műfajba.

Különböztet csak feladatot oldunk meg. Különböző eredménnyel.

Apáthi Imre és Bán Frigyes — jeles osztályzatú — forgatókönyvéből ez az alkotó villamosság hiányzik. A szerzők ritkán tudnak felszabadulni a „feladat-megoldás” kötetme alól. S így a film minden könnyedség ellenére sem igazán — bátran, szívderítően, felszabadultan — könnyed, minden szellemessége ellenére sem igazán szellemes. (Csak egy példát: milyen pokoli fintort lehetett volna vágni a tetszhalott Srankó „feltámadásakor”; itt bizony még a trükkökért is hálásak lennénk.)

Amit elmondottunk, kevésbé érvé-

nyes a rendezésre és az operátor munkára. Bán Frigyes, a romantikus bájt és az anekdota-humort mértékkel elegyítő rendezését és Illés György látványos, szép képeit akkor becsülhetjük meg leginkább ha a regény korábbi filmváltozatával hasonlítjuk össze: sem a giccset sem az olcsó pojácaságot nem engedik már be a filmgyár kapuján. S távortartásukban most a csehszlovák művészek (Vladislav Pavlovic a társrendező és Anton Krajovic a díszlettervező) is segítkeztek. A haldoklás, babona-ivázió, a bírósági tárgyalás, a végjeleket rendezői megoldása és a piros ernyő mozgatásával élénkített felvétel sor különösen tetszett.

A népes szereplőgárdából Pécsi Sándor (Bélyi plébános), Töröcsik Mari (Veronka), Karol L. Zachar (Pattantyús, majd Szent Péter) és Psota Irén (Madame Kriszba) alkíttását kell kiemelnünk. Pécsi Sándor a tiszta lélek jámborságát és a humort keveri kitűnően; nem lányul el, s nem torzul karikatúrává. Töröcsik Mari a mikszáthi nőideált találja meg Veronkában — a fésző bimbót, amelynek belsejében „még egy porszem sincs a földiekéből” —, de alkati adottságaival azt is érzékelteti, hogy ez a virágszál a földből nőtt ki. Karol L. Zachar akár egy népi legenda hőse, Mikszáth stílusában. Psota Irén francia társalkodónője: régi modell, új ruhában. Sajnos, Karol Machata (Wibra György) nemigen alkalmas a félparaszt-féldzsenteri ügyvéd szerepére: merevebb és hidegebb a kelleténél.

GALSAI PONGRÁC

Töröcsik Mari
és Pécsi Sándor